

Humboldt Vilmos emlékezete. Abból az alkalomból, hogy április 8-án volt ez igazán nagy és átfogó szellem elhalálzásának 100. évfordulója, a hálás utókor sűrűn emlékezett meg a német nemzet és művelődés érdekében kifejtett korszakos tevékenységéről. Spranger Ede, aki Humboldt Vilmosról írt két nagy klasszikus munkája* révén erre elsősorban hivatott, most a *Forschungen und Fortschritte* c. folyóirat április 1-i számában vezető helyen emlékezik meg róla sajátos mélyenszántó előadásban. Bevezetőleg szervesen összefüggő képet ad a korabeli német történeti és nemzetpolitikai viszonyokról, amelyek középett „a nemesség polgárisítására és a polgárság nemesítésére törekedett“, majd négy tárgyilag elhatárolt fejlődési korszak szerint állítja elénk Humboldtnak nevezetesebb törekvéseit, alkotásait. Már úgynevezett tanulóéveiben (1787—1798) megírta „Eszmék egy kísérlethez az állami tevékenység határainak megállapítására“ c. munkáját, amely azonban csak 1851 után jelent meg. Ebben az időben megtermékenyítő érintkezést tartott fejn Schillerrel és Goethével. A vándorévekben (1798—1808) Hermann und Dorotheáról szóló esztétikai tanulmányának befejezése (1807) után bejárta Párizst, Spanyolországot, Rómát és mély benyomásokkal gazdagodva a király meghívására élére került a vallás- és közoktatásügy számára alakított új osztálynak. Itt már a tevékeny érettség korában (1809—19) tizenhat havi működésével rányomta bélyegét az egész porosz oktatásügyre: „Az egész ember kiművelése szellemének belső erőiből kifolyólag“. Az elemi iskolát Pestalozzi módszerével igazi népiskolává avatta; a gimnáziumba beoltotta az idealisztikus neohumanizmus szellemét; az egyetem egységét a filozófiai ismeretek totalitásának eszméjével igyekezett biztosítani; a szakképzés jogosultságát csak az egész ember kiművelése után ismerte el. A hét évvel később megalakult önálló *Ministerium der geistlichen, Unterrichts- und Medizinalangelegenheiten* is Humboldt buzgólkodásának köszönhető. 1813-ban jelent meg „Emlékirata a német alkotmányról“, amelyben Ausztria és Poroszország dualizmusát időbeli adottságként elfogadja ugyan, de a ma is időszert mondhat: „Hogy értelmi és erkölcsi jelentésben valóban egy Németország van, amely nem Poroszország és Ausztria . . . és hogy ennek a Németországnak segítségére kell lenni, azt Metternich nem érti és nem érzi meg“. Végre az öregkori elmélyedésben (1820—35) Humboldt végleg kivált az állami szolgálatból és főleg nyelvi és összehasonlító nyelvtudományi tanulmányokkal foglalkozott: „Humboldt még az állam szolgálatában is megőrizte belső lényét, mert csak ennek van közvetlen vonatkozása az örökkévalósággal. A világot mint tanuló, vándor és tevékenykedő fogadta magába; a világban, de felette akart maradni, mint bensőleg kiszélesített személyiség, amelynek hatékony örök eszmealakját átérezte. Ez az önmagába való elmélyedés egyik jellegzetes vonása a német lényegének és sorsának.“

kf.

* *Wilhelm v. Humboldt und die Humanitätsidee* (1928², 506 l.). *Wilhelm v. Humboldt und die Reform des Bildungswesens* (1910, 255 l.). Az *Internationale Zeitschrift für Erziehung f. e.*, 2. száma vezető helyen Alfred Bäuml-er tollából közöl megemlékezést W. v. Humboldtról.